

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA

TLUMOČENÍ NA PODPORU INTEGRACE CIZINCŮ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Hana Furmánková

OLOMOUC 2019

Filozofická fakulta Univerzity Palackého

Katedra anglistiky a amerikanistiky

Tlumočení na podporu integrace cizinců
Interpreting for the integration of foreigners
(bakalářská práce)

Autor: Hana Furmánková

Obor: Angličtina se zaměřením na komunitní tlumočení a překlad

Vedoucí práce: PhDr. Veronika Sejkorová, Ph.D.

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla úplný seznam citované a použité literatury.

V Olomouci dne

Vlastnoruční podpis

Děkuji PhDr. Veronice Sejkorové, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce a organizacím *Centrum na podporu integrace cizinců*, *Člověk v tísni* a *InBáze* za spolupráci. Také děkuji své rodině a přátelům za podporu během psaní této práce.

Obsah

1	ÚVOD.....	7
2	Komunitní tlumočení.....	9
2.1	Povaha komunitního tlumočení a používané postupy.....	9
2.2	Rozdíly mezi komunitním a konferenčním tlumočením.....	10
2.3	Vlastnosti komunitního tlumočnicka.....	11
2.4	Historie komunitního tlumočení.....	11
2.5	Současná situace vývoje komunitního tlumočení.....	13
3	Komunitní tlumočnick jako kulturní mediátor.....	14
3.1	Model pyramidy.....	14
3.2	Koncept kulturního mediátora.....	16
4	Tlumočnická etika.....	18
4.1	Etický kodex tlumočnicka.....	18
4.2	Etický kodex komunitního tlumočnicka.....	19
4.3	Etický kodex sociálního pracovníka.....	21
4.4	Shrnutí etiky.....	22
5	Tlumočnick a vzdělání.....	24
5.1	Dopady nepřesného tlumočení.....	25
5.2	Specifika vzdělávání komunitních tlumočnicků.....	25
5.2.1	Registr jazyka.....	26
5.2.2	Technologie.....	26
5.2.3	Překlad.....	27
5.3	Vzdělávání tlumočnicků v České republice.....	28
5.3.1	Vzdělávací instituce z oboru tlumočnictví a překladatelství akreditované ministerstvem školství v ČR.....	28
6	Legislativní rámec tlumočení a překladu.....	31
6.1	Zákon o znalcích a tlumočnickách.....	31

6.2	Jednací jazyk a tlumočení jednání v rámci MVČR.....	32
6.3	Dostupnost soudních překladatelů a tlumočnicků.....	33
7	Současná situace v České republice a oslovené organizace působící v komunitní sféře	35
7.1	Cizinci na území České republiky	35
7.2	Centrum na podporu integrace cizinců (CPIC)	36
7.2.1	Všeobecné informace.....	36
7.2.2	Tlumočení v Centru na podporu integrace cizinců.....	37
7.2.3	Spolupráce s Centrem na podporu integrace cizinců.....	39
7.3	Člověk v tísni.....	40
7.3.1	Všeobecné informace.....	40
7.3.2	Tlumočení v organizaci Člověk v tísni	41
7.3.3	Spolupráce s organizací Člověk v tísni.....	42
7.4	InBáze.....	43
7.4.1	Všeobecné informace.....	43
7.4.2	Tlumočení v organizaci InBáze	44
7.4.3	Spolupráce s organizací InBáze.....	45
7.5	Shrnutí situace v oslovených organizacích.....	46
8	ZÁVĚR.....	48
9	PŘÍLOHY	50
10	SUMMARY	56
11	BIBLIOGRAFIE.....	58
12	ANOTACE	61

1 ÚVOD

Tato práce pojednává o komunitním tlumočení, dostupnosti tlumočení pro cizince a současně situaci v České republice. Jejím hlavním cílem je pilotní zmapování tlumočení ve třech oslovených organizacích působících v sociální sféře - Centrum na podporu integrace cizinců, Člověk v tísni a InBáze. Tyto informace dosazuje do teoretického rámce a propojuje je s dostupnými informacemi o systému v České republice.

V rámci teoretického základu práce definuje specifika profese komunitního tlumočnicka, a to především ve srovnání s konferenčním tlumočením. Krátce také uvádí historii profese tlumočnicka a její vývoj. Na základě veřejně dostupných informací Českého statistického úřadu uvádí země, ze kterých cizinci pobývající na území České republiky pocházejí, které pak propojuje s informacemi o četnosti setkání s těmito jazyky v oslovených organizacích a dostupnosti soudních tlumočnicků daných jazyků.

V roli komunitního tlumočnicka se může ocitnout i sociální pracovník či jiný zaměstnanec organizace, který ovšem nemusí mít vzdělání v oblasti translologie. Pro srovnání pojetí etiky v rámci různých odvětví, kterých se náš výzkum dotýká, porovnává práce etický kodex tlumočnicka, komunitního tlumočnicka a sociálního pracovníka, jejich společné rysy a rozdíly mezi nimi. Jak zmiňuje Gentile et al. (1996, str. 2), lidé, kteří spolupracují s komunitními tlumočnickými, si ještě o něco více než při spolupráci s těmi konferenčními nejsou jisti svou rolí v rámci dané interakce a očekáváními, co se týče otázek etiky a technické stránky věci. O to větší by měl o svých povinnostech a pravomocích mít přehled sám komunitní tlumočnick. Často také čelí situacím, kdy musí rozhodnout, zda vstoupit do promluvy řečníka, dovysvětlit svému klientovi kulturně specifické informace a zamezit případnému nedorozumění, nebo naopak zůstat nestranný a nepřerušovat tok konverzace. Proto uvádíme Niskův model pyramidy, který představuje různé role komunitního tlumočnicka na základě míry vstupu tlumočnicka do konverzace. Je nutné mít v dané oblasti dostatečné vzdělání, proto také zmiňujeme význam školení komunitních tlumočnicků, specifika, která se s ním pojí, a propojujeme tyto teoretické informace s aktuální nabídkou

nabízených vysokoškolských programů zabývajících se tlumočením v České republice. Následně uvádíme základní legislativní rámec tlumočení a překladu, kde je definováno právo na tlumočnicka dle Listiny základních práv a svobod, a následně rozvádíme problematiku právní odpovědnosti překladatele.

Účelem je poskytnout přehled aktuální situace, přístupu k tlumočení v rámci sociální sféry doplněnou o teoretický základ dané problematiky a aktuální informace dostupnosti služeb v České republice.

2 Komunitní tlumočení

Tlumočení definuje Gentile et al. (1996, str. 1) jako mluvené převedení myšlenky mezi dvěma mluvčími, kteří mluví odlišnými jazyky. Jelikož tato potřeba komunikace lidstvo provázela už od pradávna, je tlumočení zároveň jednou z nejstarších profesí na světě.

2.1 Povaha komunitního tlumočení a používané postupy

Komunitní tlumočení se odehrává především v sociální oblasti v rámci široké škály různých odvětví, kde je služeb komunitního tlumočnicka potřeba. Může se jednat o setkání s právními, zdravotnickými či vzdělávacími institucemi a imigranty, kteří mluví cizím jazykem, nebo například o minoritní komunitu, která mluví jiným jazykem než majoritní společnost.

V závislosti na specifickém prostředí, ve kterém se komunitní tlumočení odehrává, probíhá většinou konsektivně. Tlumočnick tedy počká, až řečník dokončí danou myšlenku či segment promluvy ve zdrojovém jazyce a až poté jej přetlumočí do jazyka cílového. Obvykle si tlumočnick v první fázi píše poznámky ve formě tlumočnické notace. Dalším druhem tlumočení, se kterým se komunitní tlumočnick často setkává, je šušotáž. Samotné slovo šušotáž pochází z francouzského chouchoter, neboli šeptat. Jedná se tedy o druh tlumočení, kdy tlumočnick simultánně šeptá překlad dané myšlenky do ucha svému klientovi. Holcupová (2014, str. 1-3) také zmiňuje velkou četnost situací, kdy je zapotřebí uchýlit se k tlumočení z listu nebo konsektivnímu tlumočení delších úseků bez přípravy a bez možnosti tlumočnické notace. Spolu s rozvojem nových technologií se čím dál častěji setkáváme s možností tlumočení na dálku. Jak uvádí Mikkelsonová (1999, str. 364), v některých zemích je poměrně častá možnost tlumočení po telefonu, a to především v případech, kdy musí lékař pacienta přijmout bez objednání, a tudíž bez možnosti zajistit služby tlumočnicka předem.

Podle Holcupové (2014, str. 1) bývá jako podkategorie komunitního tlumočení také často uváděno tlumočení soudní, jelikož se může kromě

samotného tlumočení soudního řízení odehrávat i v rámci policejních úkonů, ve správním řízení v oblasti přistěhovalectví a udělování azylu, či při úkonech orgánů místní samosprávy. V České republice může mimo právní rámec azylového řízení v roli tlumočnicka vystupovat nejen tlumočnick bez soudní akreditace, ale i dobrovolník, sociální pracovník či rodinný příslušník.

2.2 Rozdíly mezi komunitním a konferenčním tlumočením

Většina základních problémů, se kterými se musí komunitní tlumočnick v rámci své práce vypořádat, se od těch, se kterými se setkávají tlumočnicki ve všech ostatních oblastech, neliší. Jako příklad můžeme uvést tlumočnickou techniku, etiku nebo roli tlumočnicka. I přesto však mezi jednotlivými odvětvími najdeme několik důležitých rozdílů. Jedním z nejzákladnějších je místo, kde se tlumočení odehrává. Gentile et al. (1996, str. 1) uvádí, že zatímco konferenční tlumočnick většinou pracuje ve formálnějších prostředí konferencí či symposií, u komunitního tlumočení se většinou jedná o prostředí státní správy, zdravotnických zařízení a právních institucí.

Stěžejní rozdíly mezi konferenčním a komunitním tlumočením pak zmapovala Haleová (2007, str. 32) v několika bodech:

- Registr jazyka
- Direkcionality
- Fyzické umístění účastníků
- Užívané druhy tlumočení
- Dopady nepřesného tlumočení
- Požadovaná úroveň znalosti jazyka
- Vztahy mezi jednotlivými účastníky
- Počet tlumočnicků, kteří na dané zakázce spolupracují.

Komunitní tlumočnicki se podle ní běžně setkávají s mnoha různými registry a pracují sami, na rozdíl od běžné praxe konferenčního tlumočení. Komunitní tlumočnicki bývají v bezprostřední blízkosti řečníka, který je často v těžké životní situaci nebo pochází ze znevýhodněného sociálního prostředí, kvůli čemuž je pro tlumočnicka těžší se od dané situace odosobnit. Stejně tak

čelí vyššímu riziku tlumočnických přešlapů. I přesto se konferenční tlumočení pojí se statutem prestiže a bývá často stavěno na piedestal jako nadřazené tomu komunitnímu.

2.3 Vlastnosti komunitního tlumočnicka

Přestože je znalost jazyka pro tlumočnicka nutná, sama o sobě ke kvalitnímu a profesionálnímu výkonu práce komunitního tlumočnicka nestačí. Komunitní tlumočnick často přichází do kontaktu s lidmi, kteří jsou v tíživě životní situaci, ve velkém stresovém vypětí či nejsou na tlumočení zvyklí. Měl by tedy mít nejen dostatečné teoretické znalosti v oblasti translatologie a kultury hostitelské země i domovské země cizince, ale také oplývat vlastnostmi, které se k této práci pojí.

Vlastnosti komunitního tlumočnicka můžeme rozdělit na objektivní a subjektivní. Dle Sandry Haleové (2007, str. 32) mezi subjektivní vlastnosti patří např. dochvilnost nebo empatie. Služby komunitního tlumočnicka jsou často vyžadovány v situacích, kdy je třeba brát v potaz pocity klienta, jeho momentální rozpoložení či psychický stav. Hlavní objektivní vlastností komunitního tlumočnicka je pak perfektní znalost jak zdrojového, tak cílového jazyka.

Na rozdíl od konferenčního tlumočení nebývá tlumočnickovi k dispozici kolega, který by mu mohl okamžitě pomoci či glosář, na který by se mohl obrátit. Z tohoto důvodu je také o to důležitější důkladná příprava na danou zakázku, nastudování specifické terminologie, užitečné literatury či jiných sekundárních zdrojů, dobrá znalost kulturně specifických prvků a sociálně-právního kontextu.

2.4 Historie komunitního tlumočení

V lidské společnosti se už od pradávna vyskytovaly potřeby dorozumět se s lidmi, kteří hovoří jiným jazykem. Tyto situace lidé řešili různými způsoby. Ohlédneme-li se do historie lidstva, tlumočení i role tlumočnicka se různily.

Mnohá společenství, kultury, státy i jednotlivci se mohli ocitnout v situaci, kdy se potřebovali dorozumět s někým, kdo nesdílel stejný jazyk. V roli tlumočnicka se pak ocitali mluvčí vícera jazyků k tlumočení vyškolení, ale i vojáci, mnichové se zájmem na rozšíření jejich náboženství nebo otroci, kteří byli nuceni tlumočit pro kolonizátory.

Stejně tak prošlo vývojem i odvětví komunitního tlumočení. Přestože se přesný moment jeho počátku jako profese určuje těžko, pravděpodobně největším zlomovým bodem byla roku 1995 konference Critical Link v kanadském Torontu, jejímž cílem byla podpora spolupráce v rámci oblasti zdravotnictví, práva a sociální péče. Tehdy proběhly první pokusy určit roli komunitního tlumočení jako samostatné disciplíny v rámci spektra těchto odvětví. Během této a dalších konferencí Critical Link bylo také zahrnuto tlumočení znakového jazyka jako subdisciplína komunitního tlumočení (Harris, 1997, str. 1-3), tato práce se ovšem tlumočením znakového jazyka nebude. Pozice tlumočení znakového jazyka v rámci komunitního tlumočení však může sloužit jako námět pro další výzkum.

Jak popisuje Gentile et al. (1996, str. 8-17), už v raných počátcích komunitního tlumočení hned po druhé světové válce vznikaly ruku v ruce s masivním vzestupem imigrace tendence nadřazovat konferenční tlumočení nad to komunitní. Na rozdíl od mezinárodních obchodních jednání byla úkolem komunitních tlumočnicků především jednání s imigranty a domorodým obyvatelstvem, jako například v Jižní Americe, Kanadě či Spojených státech Amerických, které byly už tehdy země s vysokou mírou imigrace. Komunitní tlumočníci v poválečném období byli také součástí nelehkého boje o uznání a dodržování základních práv tehdejších minoritních komunit. Fungovali jako mediátoři potřeb své sociální skupiny při jednání s úřady a většinovou společností. Nejen statut, ale i samotná sebereflexe této role tehdy nebyla na příliš vysoké úrovni, jelikož se komunitní tlumočníci považovali za tzv. „nutné zlo“. Pozitivním důsledkem obrovské migrační vlny po druhé světové válce však byl také rozvoj komunitního tlumočení jako samostatné profese.

2.5 Současná situace vývoje komunitního tlumočení

V současné době už v zemích, kde se potřeba tlumočnických služeb stala více či méně permanentní a má dopad i na běžný život majoritní společnosti, občanů a hladké fungování státní správy, většinou probíhají snahy zavést alespoň minimální standardizaci a organizaci ze strany státu. Gentile et al. (1996, str. 10) uvádí příklady zemí, jako jsou Austrálie, Skandinávské země či Německo a Spojené Státy Americké, kde se vláda v této sféře soustředí především na centralizaci a organizaci komunitního tlumočení v právní oblasti.

Corsellisová (2005, str. 154) se domnívá, že se sféra komunitního tlumočení nachází v mezní fázi vývoje, jelikož profesionálové musí reagovat na tlak aktuálních změn a nálad ve společnosti. Stejně tak je třeba vypořádat se s technologickým vývojem, jako je například čím dál větší dostupnost telekonferencí, tlumočení po telefonu či nových technologií v oblasti translátologie. Přirovnává tuto situaci k momentu, kdy konferenční tlumočníci reagovali na poptávku jejich služeb v období po druhé světové válce.

O současné situaci komunitního tlumočení v Austrálii, USA, Kanadě, Irsku, Švýcarsku a Belgii byla také pod názvem *Komunitní tlumočení v širším mezinárodním kontextu* napsána bakalářská práce Evy Haasové (2015, Univerzita Palackého v Olomouci). V rámci každé země se zabývá školením tlumočnicků, akreditovanými programy, organizacemi, které je poskytují a možnostmi získání certifikace v oblasti komunitního tlumočení. Klade důraz především na zdravotnictví, kde se situace v jednotlivých zemích výrazně liší. Zabývá se také konceptem přístupu k práci komunitního tlumočnicka v jednotlivých zemích a rolí kulturního mediátora, který by kromě poskytování jazykových služeb měl hájit zájmy pacientů, pomáhat jim s porozuměním kultury cílové země či například v rámci Belgického systému pomáhat přímo s administrativními záležitostmi, jako je vyplňování formulářů.

3 Komunitní tlumočník jako kulturní mediátor

Také v České republice je hlavním úkolem komunitního tlumočníka umožnit dvěma stranám komunikaci a překonat jazykovou bariéru, vystupuje však zároveň ve více rolích. Pracuje s lidmi z různých zemí a kultur, odlišného sociálního prostředí, věkové kategorie nebo společenského postavení, proto by měl být v dostatečné míře obeznámen se situací svých klientů a v případě potřeby být schopen vysvětlit kulturní rozdíly i dalším účastníkům konverzace a zabránit tak možnému nedorozumění.

3.1 Model pyramidy

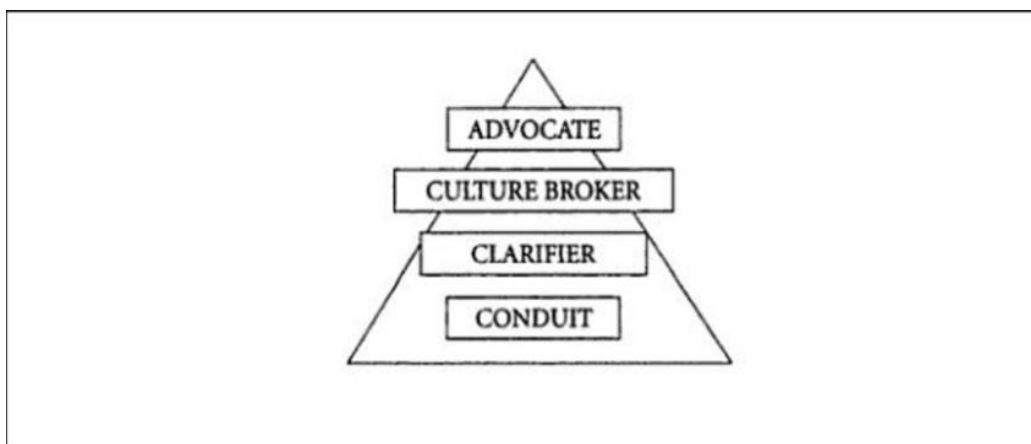
Jako součást osnov pro školení tlumočnicků v rámci vzdělávacího programu ve zdravotnické sféře *Bridging the Gap* zformoval Niska (2000, str. 133-144) model pyramidy, který znázorňuje míru vstupu tlumočníka do konverzace. Model je založen na předpokladu, že tlumočník vystupuje v různých rolích, v závislosti na dané situaci a specifickým potřebám, které se k ní pojí. Pyramida reflektuje relativní čas, který tlumočník většinou v dané roli tráví.

Základem pyramidy je *conduit role* (role převaděče), která tkví v doslovném převodu informace z jednoho jazyka do druhého. Bez přidání či vynechání jakékoliv informace či bez sebemenších úprav jazyka. Převaděč podle Nisky reprezentuje základní roli tlumočníka.

Další příčkou je *clarifier role* (vysvětlovací role). V rámci ní může tlumočník upravit daný registr, vysvětlit termín či využít jeho lingvistický ekvivalent v momentě, kdy neexistuje v cílovém jazyce žádný zaužívaný překlad. Pro tuto roli by se měl tlumočník rozhodnout v momentě, kdy neexistuje přímý lingvistický ekvivalent, ale je nutné umožnit oběma stranám vzájemně se dorozumět.

V menší míře se pak setkáváme s rolí jménem *cultur broker* (kulturní objasňovač), kdy tlumočník poskytne klientovi základní rámec informací nezbytných k porozumění dané myšlenky. Tato role je vhodná v případech, kdy se schyluje k nedorozumění, buď ze strany pacienta či ze strany lékaře.

Na vrcholku pyramidy pak sídlí *advocate role* (role advokáta), která je také tou nejkontroverznější. Úkolem tlumočnicka v roli advokáta je jednat jeho jménem, za hranicemi běžných práv a povinností tlumočnicka, v obavách o kvalitu péče, která je v daný moment stavěna nad kvalitu komunikace. Volba této role je vhodná v případě, kdy se jedná o systémovou bariéru, jako je složitost zdravotnického systému či rasismus.

Obrázek 1: Model pyramidy

Koncept advokáta zmiňuje také Gentile et al. (1996, str. 15) ve spojitosti s komunitními tlumočníky, kteří pocházejí ze stejného kulturního prostředí či náleží ke stejnému etniku. Říká, že i když se může jednat o školené profesionály, může být jejich role z tohoto důvodu všemi stranami nepochopena:

„Jelikož bilingvální pracovníci pocházejí téměř vždy z minoritní skupiny, a téměř každý, kdo je s ní spojený, funguje v očích úředníka hostitelské země jako její advokát, jsou tak spatřováni i oni, spíše než jako profesionální a nestranní tlumočníci. Někteří z nich tak dokonce mohou vnímat sami sebe, v případech, kdy si nejsou jisti rozlišením rolí, ve kterých mají vystupovat.“

3.2 Koncept kulturního mediátora

V prostředí komunitního tlumočení se velmi často vyskytují situace, kdy mezi účastníky komunikace existují značné kulturní a často i sociální rozdíly a poměr sil mezi nimi není vyrovnaný. Tlumočnick by proto měl kromě samotného převodu informací zároveň usilovat o to, aby komunikace probíhala bez problémů a nedorozumění. Holcupová uvádí (2014, str. 2), že v těchto případech je na místě větší aktivita a vlastní iniciativa. Bývá tedy žádoucí, aby tlumočnick oběma stranám vysvětlil rozdíly vyplývající z odlišnosti jejich kultur. V případě cizinců tak může jít o vysvětlení až zjednodušení složitého úředního jazyka, či přeformulování sdělení. Je však třeba zdůraznit, že se jedná o úpravu formy, nikoli obsahu sdělení. Do toho by tlumočnick ve většině případů zasahovat neměl. Právě v těchto situacích pak komunitní tlumočnick zaujímá roli kulturního mediátora.

Je třeba brát v potaz, že v daný moment lidé často prožívají velmi těžkou a vypjatou osobní situaci. Jak uvádí Čeňková (2008, str. 30), klienti v těchto situacích často na komunitního tlumočnicka pohlížejí spíše jako na svého osobního poradce, spojence, sociálního pracovníka, obhájce či přímo advokáta nebo kulturního zprostředkovatele, který pracuje nad rámec tradiční neutrální role tlumočnicka.

S touto myšlenkou se ztotožňuje i Royová (2002, str. 352). Tvrdí, že v momentě, kdy ani jeden z účastníků hovoru opravdu neovládá jazyk toho druhého, zůstává tlumočnick jediným člověkem, který může logicky udržet smysl konverzace, upravit, a případně i opravit její strukturální rozdíly. Je v tomto případě jediný, kdo si je vědom lingvistických strategií a mechanismů kontroly konverzace v obou jazycích. Je tedy aktivní třetí stranou rozhovoru, kdy může ovlivnit jeho průběh i výsledek. Proto jeho role není a neměla by být pouze mechanická a technická, ale naopak interkulturní a interpersonální.

Reflexí role kulturního mediátora se zabývá Martina Outratová v praktické části své diplomové práce *Cultural Role of a Community Interpreter, Comparison of the situation in the Czech Republic and Great Britain* (Univerzita Palackého, 2015), kde porovnává odpovědi profesionálních komunitních tlumočnicků v České republice a ve Velké Británii. Mapuje četnost

situací, kdy si strany nerozumí z důvodu kulturních odlišností, popisuje řešení těchto situací, přípravu a vzdělání komunitních tlumočnicků a míru, do jaké zastávají roli komunitních tlumočnicků. Na základě svého výzkumu metodou dotazníku mířeného na komunitní tlumočnický české organizace *META* a britských organizací *Fife Community Interpreting Service* a *Bridge Interpreting Translating and Training Services* zjistila, že se komunitní tlumočníci v obou zemích setkávají se situacemi, kdy si strany kvůli kulturním odlišnostem nerozumí, a je tedy podle nich nutné a důležité je následně vysvětlit.

4 Tlumočnická etika

Otázka etiky se v různých formách týká většiny profesí, kdy je klientovi poskytována určitá služba. V oblasti tlumočení, zejména pak tlumočení komunitního, je otázka etiky o to palčivější. Nejedná se pouze o poskytnutí určité služby za finanční odměnu. Tento proces může často přímo ovlivnit základní aspekty života daného klienta, jeho svobodu či zdraví. To může mít v nejhorších případech i dlouhodobé, až doživotní následky. Příkladem může být špatně stanovená diagnóza v důsledku nepřesných či neprofesionálních tlumočnických služeb, znemožnění přístupu ke vzdělání dítěte, které neovládá jazyk dané země či zajištění spravedlivého soudního procesu pro cizince. Tlumočník, případně ti, kteří s ním spolupracují, pak mohou být obviněni z profesní nedbalosti. Právní odpovědnosti tlumočnicka se tato práce věnuje v 6. kapitole – Legislativní rámec tlumočení a překladu.

Na nástrahy spojené s problematikou tlumočnické etiky upozorňuje Corsellisová (2005, str. 154), která tvrdí, že přestože se všeobecný standard práce komunitních tlumočnicků od jiných odvětví tlumočení neliší, komunitní tlumočníci musí čelit situacím, kdy má jejich jednání za následek nezvratná rozhodnutí, která mohou navždy ovlivnit život klienta. Průběh takovýchto řízení často závisí zcela na kvalitě tlumočení.

V situacích, kdy musí tlumočník kromě samotného převodu informace také jakýmkoliv způsobem zasáhnout do promluvy, přeformulovat sdělení či vysvětlit danou myšlenku čelí riziku, že překročí meze svých povinností nebo je naopak podcení, a dojde tak k nedorozumění. Z toho důvodu existuje etický kodex, kterým by se měl řídit. V České republice máme všeobecný Etický kodex tlumočnicka a o něco specifitější Etický kodex komunitního tlumočnicka. Pro srovnání v rámci povinností kulturního mediátora, případně sociálního pracovníka, který se v roli tlumočnicka může ocitnout, je uveden i Etický kodex sociálního pracovníka České republiky.

4.1 Etický kodex tlumočnicka

Komunitní tlumočníci často pracující sami a v náročných podmínkách. O to důležitější je, aby byli dostatečně srozuměni s etickým kodexem, který by měli

dodržovat. Často se setkáváme se situacemi, kdy tlumočníci čelí velkému tlaku a je pro ně obtížné zůstat nestranní.

Etický kodex tlumočnicka byl sestaven Jednotou tlumočnicků a překladatelů roku 2015 v rámci jejich stanov. Můžeme jej shrnout do několika bodů:

- Definice tlumočení, tlumočnicka a výsledku jeho tvůrčí práce
- Definice překladu, překladatele a výsledku jeho tvůrčí práce
- Služební tajemství, kterým je tlumočnick i překladatel vázán
- Zmínka toho, že by tlumočnick či překladatel neměl důvěrných informací zneužívat
- Připomínka morální zodpovědnosti, na jejímž základě by měl tlumočnick či překladatel důkladně zvážit přijetí každé zakázky
- Varování před jednáním, které by mohlo poškodit důstojnost tlumočnickova povolání
- Projevování solidarity vůči svým kolegům
- Bezplatné zprostředkování překladu či tlumočení jinému kolegovi
- Upozornění, že by práce tlumočnicka nikdy neměla zkracovat na jeho právech či být újmou na jeho důstojnosti

4.2 Etický kodex komunitního tlumočnicka

Jak již bylo řečeno, komunitní tlumočnick se ještě o něco častěji než jeho kolegové z jiných oblastí tlumočení dostává do role kulturního mediátora, kdy musí vysvětlovat kulturní rozdíly nebo zjednodušovat složitý úřední jazyk. Klienti komunitního tlumočnicka také mohou těchto služeb využívat poprvé v životě a ne vždy jsou si tak jisti svou rolí. Proto je důležité, aby měl o svých povinnostech i mezích svých pravomocí komunitní tlumočnick dostatečný přehled.

Etický kodex komunitního tlumočnicka byl sestaven neziskovou organizací META a uvádí obecná i konkrétní pravidla, která mohou sloužit jak tlumočnickovi, tak jeho klientům.

Jednotlivé body kodexu můžeme shrnout takto:

- Definice komunitního tlumočnicka
- Důraz na věrnost překladu a znalost terminologie
- Povinnost přizpůsobení výrazů za účelem porozumění obou stran, s možností vystoupit z role tlumočnicka pro objasnění situace (za předpokladu, že na tuto změnu tlumočnick upozorní předem)
- Slib mlčenlivosti
- Neutralita tlumočnicka
- Profesionalita tlumočnicka s důrazem na oddělení svých osobních antipatií, preferencí či vyznání
- Nezávislost tlumočnicka
- Zákaz přijímání odměn navíc, mimo dané finanční ohodnocení
- Kvalifikace tlumočnicka, důraz na dostatečné jazykové schopnosti, fyzický a psychický stav
- Výčet situací, ve kterých má komunitní tlumočnick právo zakázku odmítnout (výjimkou zůstává rasa, náboženské vyznání, politická příslušnost či jiné vlastnosti, na základě kterých by klient mohl být diskriminován)
- Nutnost doživotního vzdělávání a rozšiřování tlumočnickových znalostí
- Dodržování pravidel profesní etikety
- Nutnost konzultovat jakékoliv pochybnosti spojené s výkonem práce s metodiky komunitního tlumočení
- Povinnost projevit solidaritu, respekt a podporu ve spolupráci se svými kolegy

4.3 Etický kodex sociálního pracovníka

Sociální pracovník se může v některých případech ocitnout v pozici tlumočnicka a následně čelit morálnímu dilematu – zda upřednostnit správnost a úplnost tlumočení dané výpovědi, nebo naopak klást důraz primárně na potřeby svého klienta. Sám sociální pracovník pak často sice bývá obeznámen s etickým kodexem sociálního pracovníka, nikoliv však s etickým kodexem tlumočnicka či komunitního tlumočnicka. V mnohých případech si sociální pracovník, který v rámci své práce zprostředkovává svému klientovi komunikaci v cizím jazyce, také nebývá vůbec vědom toho, že v daný moment tlumočí.

V případě, že by měl komunitní tlumočnick vzdělání v oblasti sociální práce, může podle Zákona o sociálních službách 108/2006 Sb. poskytovat svým klientům i odborné sociální poradenství.

Etický kodex sociálního pracovníka sestavila Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky. Na rozdíl od předchozích dvou kodexů tlumočnicka a komunitního tlumočnicka je obsáhlejší a rozdělen do několika částí:

- Preambule

Na samém začátku dokumentu je v rámci preambule definována profese sociálního pracovníka, sociální práce, a je zde odkaz na Listinu základních práv a svobod České republiky. Dále zmiňuje základní pravidla jejich práce, a nutnost vykonávat práci svědomitě a eticky. Uvádí, že jejich snahou je zasadit se o takové standardy práce, jaké jsou uvedeny v rámci Mezinárodní federace sociálních pracovníků a Mezinárodní asociace škol sociální práce.

- Hodnoty sociální práce

V první části jsou uvedeny a základně popsány hlavní hodnoty sociální práce, tedy lidská důstojnost, sociální změna, sociální rovnost, mezilidské vztahy, mlčenlivost a diskrétnost.

- Etická zodpovědnost

V této části se kodex věnuje etické zodpovědnosti ke klientovi sociální služby, etické zodpovědnosti k zaměstnavateli, etické zodpovědnosti ke kolegům v sociální práci, etické zodpovědnosti k profesi a odbornosti sociálního pracovníka a etické zodpovědnosti ke společnosti.

- Etické problémy a dilemata

V rámci této kapitoly je uvedeno, jak postupovat v případě etického dilematu, konkrétní situace, kdy je potřeba mít otázku etiky na paměti, a také možnost iniciace vzniku poradního orgánu v dané organizaci.

- Závaznost etického kodexu

Kodex je závazný pro členy profesních organizací, které se k němu hlásí, což jsou Profesní svaz sociálních pracovníků Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky, Společnost sociálních pracovníků České republiky a Profesní komora sociálních pracovníků.

- Závěr

V závěru ustanovuje genderovou neutralitu označení *sociální pracovník* či *klient* v rámci celého dokumentu, definuje termín *sociální služby*, dodává výčet dokumentů, ke kterým bylo přihlédnuto a upozorňuje, že kodex nemůže nahradit vlastní motivaci a zodpovědnost každého pracovníka a představuje pouze minimální standardy eticky zodpovědného konání při výkonu profese sociální práce.

4.4 Shrnutí etiky

Znalost každého z jednotlivých kodexů a rozdílů mezi nimi může především méně zkušeným tlumočnickům a komunitním tlumočnickům napomoci v situacích, kdy si nejsou jisti svou rolí, pozicí v dané situaci či správným postupem.

Všechny tři uvedené kodexy začínají všeobecným úvodem do problematiky a definicí dané profese. Shodují se také na tom, že je třeba

uvědomit si svou morální odpovědnost, a každý z nich klade důraz na spolupráci a solidaritu s kolegy. Stejně tak je ve všech třech výše zmíněných kodexech uveden závazek slibu mlčenlivosti či udržení služebního tajemství.

Největší rozdíl mezi výše uvedenými kodexy nastává u otázky nestrannosti. Zatímco tlumočnick by se měl snažit zůstat pokud možno vždy nestranný, sociální pracovník jedná v zájmu svého klienta, funguje tedy vždy v roli kulturního advokáta (viz kapitola Komunitní tlumočnick jako kulturní mediátor). Etický kodex sociálního pracovníka explicitně zmiňuje, že je jeho povinností přizpůsobit užití výrazy tak, aby obě strany tlumočené myšlenky rozuměly. Není tedy problém ze základní role tlumočnicka vystoupit (do role objasňovače či dokonce advokáta). I v tomto případě je však zdůrazněno, že komunitní tlumočnick musí na takovouto výchylku z běžného fungování komunikace upozornit.

Každá tlumočnická zakázka a konkrétní situace je však jiná. Pravidla dané instituce či její etický kodex se může od toho tlumočnického lišit. Ve finále pak závisí pouze na uvážení daného tlumočnicka, aby správně zhodnotil situaci a v závislosti na ní se pak rozhodl pro co nejlepší řešení.

5 Tlumočník a vzdělání

Jak již bylo řečeno v minulých kapitolách, tlumočení je náročnou profesí, která vyžaduje nejen dostatečné lingvistické schopnosti tlumočnicka, ale také další znalosti o jazyce, kultuře výchozí a cílové země a specifika prostředí, ve kterém tlumočnick pracuje. Jak uvádí Corsellisová (2005, str. 154), ideální situací by bylo, kdyby se všem pracovníkům, kteří pracují v oblasti komunitního tlumočení, dostalo takového vzdělání, aby se z nich stali vyškolení profesionálové. Jejich znalosti by tak korelovaly se vzděláním kolegů ve veřejných službách, jako jsou lékaři, právníci či zdravotní sestry. Corsellisová tvrdí, že s tímto přístupem by bylo možné vytvořit „národně (až mezinárodně) konzistentní, odpovědnou a transparentní strukturu profesionálů, možnost výběru vhodného tlumočnicka, dalšího školení či akreditace, což by odpovídalo míře odpovědnosti spojené s profesí, kterou tlumočnicki vykonávají“. Dostatečný trénink je u komunitních tlumočnicků o to důležitější také proto, že málokdy mívají dostatečný čas a materiály pro přípravu na konkrétní zakázku, musí být tedy co nejlépe obeznámeni se strukturou, postupy, procesy a zaměstnanci všech zařízení, se kterými běžně v rámci své profese mohou přicházet do styku. (Corsellisová, 2005, str. 158)

Komunitní tlumočení jako samostatná disciplína a možná profesní kariéra začalo existovat teprve nedávno. V celosvětovém měřítku mezi nejčastější země původu migrantů patří Bangladéš, Ukrajina, Sýrie, či Afghánistán. (World Migration Report 2018, str. 19). Jejich cílová destinace se liší, velká část z nich jazyk dané cílové země neovládá, potřebuje se ale dorozumět s tamními obyvateli i orgány státní správy. Haleová (2007, str. 32) zmiňuje, že v kombinaci s obrovskou poptávkou po tlumočených jazycích tedy není vůbec překvapivé, že ve většině zemí zatím není k dispozici dostatek certifikovaných výukových programů a kurzů.

V sociální sféře často nastává situace, kdy si daná organizace z finančních či jiných důvodů nemůže dovolit najmout profesionálního tlumočnicka nebo jej externě zaměstnat. Do role tlumočnicka se tak kromě samotných klientů či jejich rodinných příslušníků často dostávají sociální pracovníci či jiní zaměstnanci, kteří ovšem nemají v oblasti translologie žádné vzdělání. Mnohdy se však tato situace řeší profesionálním školením, které mohou bilingvní zájemci podstoupit. Tato situace

je o to častější v momentě, kdy se jedná o méně rozšířený jazyk (Mikkelsonová, 2004, str. 365).

5.1 Dopady nepřesného tlumočení

Špatné tlumočení, nedostatečné vzdělání tlumočnicka či přecenění vlastních jazykových schopností mělo v minulosti hroživé dopady. Mikkelsonová (1999, str. 370) zmiňuje nucené deportace, obchodování s lidmi, případy neprávem odsouzených lidí či špatné diagnostice pacientů.

Obavy z nepřesného tlumočení ad hoc tlumočnicků však měly i pozitivní dopady. Jak uvádí Gentile et al. (1996, str. 2), v mnohých případech byly vzneseny požadavky na ústavní záruku možnosti tlumočnicka či jiné legislativní požadavky. Příkladem je přijetí federálního zákona týkajícího se právních tlumočnicků ve Spojených Státech Amerických nebo vylepšení a schematizace akreditovaných tlumočnických kurzů v Austrálii či Skandinávských zemích.

5.2 Specifika vzdělávání komunitních tlumočnicků

K profesi komunitního tlumočnicka se také pojí specifika jeho vzdělávání. Corsellisová (2005, str. 159) klade důraz na znalost reálií spojených s institucemi a místy, kde se komunitní tlumočení z velké části odehrává. Může se jednat o znalosti v oblasti zdravotnictví, vzdělávacího systému či sociální práce nejen v hostitelské zemi, ale také země původu jeho klientů. Corsellisová navrhuje do vzdělávacího plánu zapojit školitele z těchto oborů, například lékaře, policisty či sociální pracovníky, kteří tlumočnický seznámí s úskalími a specifiky jejich práce, které by se jich mohly v budoucnu týkat. V rámci dlouhodobých cílů pak zmiňuje vytváření konexí jak s těmito profesionály z dalších oborů (pro možnost další konzultace), tak se zkušenějšími tlumočnickými, na které by se mohli v případě potřeby obrátit. Stejně tak doporučuje podporovat studenty ve shromažďování užitečných odkazů pro bližší informace k danému tématu a tvorbě glosářů.

Corsellisová shrnuje oblasti, na které by měl být během školení komunitních tlumočnicků kladen důraz, do pěti bodů:

- 1) Porozumění pracovnímu kontextu veřejných služeb
- 2) Dostatečná znalost výchozího i cílového jazyka a relevantní specializované formální i neformální terminologie
- 3) Tlumočnické schopnosti a znalost tlumočnických technik
- 4) Obeznamenost s etickým kodexem a směrnicemi správného výkonu povolání komunitního tlumočnicka
- 5) Stálý osobní i profesní vývoj

5.2.1 Registr jazyka

Je třeba brát v potaz, že komunitní tlumočnick se v rámci své práce setkává s různými vrstvami jazyka. Od té formální, jako je úřednický jazyk, právní či zdravotnické termíny, přes jazyk hovorový až po nářečí nebo například současné výrazy mladé generace. Jak uvádí Corsellisová (2005, str. 161), klienti komunitního tlumočnicka mohou pocházet z diametrálně odlišného sociálního prostředí, kultury a mohou být různých věkových kategorií. Zároveň také bývají pod velkým stresem a nemusí být zvyklí na spolupráci s tlumočnickem. S tímto se komunitní tlumočnick setkává o poznání častěji, než jeho kolegové z oblasti konferenčního tlumočení. Tlumočnick pak musí být obeznámen se všemi vrstvami jak zdrojového, tak i cílového jazyka. V případě, že si není jistý významem daného slova, by měl samozřejmě (v souladu s etickým kodexem) požádat o jeho objasnění. Pokud se to ovšem bude dít opakovaně, riskuje přerušování přirozeného proudu komunikace.

5.2.2 Technologie

Všeobecný vývoj technologie se odráží i v oblasti translatologie, a při školení profesionálních tlumočnicků je třeba tento fakt brát

v potaz. Jak říká Corsellisová (2005, str. 163), spolu s rostoucí poptávkou po komunitním tlumočení rostou i snahy o zapojení technologií. Ačkoliv se užívání tlumočnické techniky momentálně týká spíše konferenčního tlumočení, i v rámci toho komunitního může najít své místo. Může se jednat o videokonference na sociální témata, nebo například tlumočení po telefonu. V tomto případě je však třeba mít na paměti, že s absencí vizuálního inputu bez možnosti sledovat neverbální komunikaci řečníka stoupají nároky na pozornost tlumočnicka. Ten musí být o to soustředěnější a musí se spoléhat pouze na zvukový vjem. O to lépe musí být vhodný tlumočnick pro danou zakázku zvolen a co nejlépe připraven předem.

5.2.3 Překlad

Mezi hlavní užívané techniky, které by měl komunitní tlumočnick ovládat, Corsellisová řadí krátké komunitní tlumočení, šušotáž, tlumočení z listu a překlad formulářů, úředních zpráv, dopisů či brožurek. Právě poslední dva body částečně spadají do kategorie překladu.

Jak uvádí Corsellisová (2005, str. 165), v rámci většiny svých zakázek se komunitní tlumočnick setkává s nějakou formou formuláře. Může se jednat o souhlas s operačním zákrokem, omluvenkou pro dítě do školy či odvolání proti rozsudku. Komunitní tlumočnick tedy musí oplývat schopnostmi potřebnými pro překlad z listu do jazyka svého klienta i jeho hostitelské země. Měl by si však vždy být vědom svých hranic, a přistupovat k problematice překladu zodpovědně. Například o překladu z listu je nutné správně usoudit, zda text není příliš dlouhý či náročný, a nebude nasnadě využít namísto tlumočnicka pro daný případ služby překladatele.

5.3 Vzdělávání tlumočnicků v České republice

Jak zmiňuje Holcupová (2014, str. 3), je důležité profesi komunitních tlumočnicků rozvíjet, institucionalizovat a zajišťovat zájemcům o ni odpovídající odbornou přípravu, aby takoví tlumočníci byli k dispozici.

V současné době působí ve spolupráci s neziskovými organizacemi komunitní tlumočníci vyškolení v rámci projektu občanského sdružení META, komunitním tlumočením se hlavně v teoretické rovině zabývá Ústav translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Profesní organizace komunitních tlumočnicků ani instituce, která by měla na starosti jejich odbornou přípravu a akreditaci u nás zatím neexistuje.

Ústav translatologie také nabízí odborné veřejnosti v rámci rozvojového projektu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy rekvalifikační kurz *Komunitní tlumočení ve styku s cizinci a menšinami*. Je mířený především na pracovníky státní správy, policie, zdravotnických a sociálních zařízení a neziskových humanitárních organizací, kteří přicházejí při úředních jednáních do styku s cizinci a s národnostními menšinami na území České republiky, a neobejdou se bez tlumočení. Společný modul pro všechny studenty je zaměřený na oblasti etiky a etikety, komunikativních dovedností, kulturních rozdílů, představuje úvod do tlumočení, strategie, techniky, paměťová cvičení, konsekutivní tlumočení s notací, tlumočení z listu a šušotáž. Dále pak nabízí tematické moduly pro zdravotnictví, školství či práva.

5.3.1 Vzdělávací instituce z oboru tlumočnictví a překladatelství akreditované ministerstvy školství v ČR

Aktuální seznam akreditovaných studijních oborů a studijních programů lze dohledat na webových stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v rámci *Registru vysokých škol a uskutečňovaných studijních programů*.

5.3.1.1 Seznam akreditovaných programů výuky
tlumočnictví¹

<u>Typ studijního programu</u>	<u>Název studijního programu</u>	<u>Vysoká škola</u>
bakalářský	Angličtina se zaměřením na komunitní tlumočení a překlad	Univerzita Palackého v Olomouci
navazující magisterský	Angličtina se zaměřením na tlumočení a překlad	Univerzita Palackého v Olomouci
bakalářský	Mezikulturní komunikace: překlad a tlumočení	Univerzita Karlova
bakalářský	Němčina se zaměřením na tlumočení a překlad	Univerzita Palackého v Olomouci
bakalářský	Překladařství a tlumočnictví	Univerzita Karlova
Navazující magisterský	Překladařství a tlumočnictví	Ostravská univerzita
Magisterský	Překladařství a tlumočnictví	Univerzita Karlova

¹ Údaje platné k 8. 8. 2019.

Navazující magisterský	Překladařství a tlumočnickví	Masarykova univerzita
---------------------------	---------------------------------	-----------------------

V tabulce jsou uvedeny všechny akreditované studijní programy, které nesou přímo ve svém názvu „tlumočení“ či „tlumočnickví“. Studijní programy jsou nadřazeny studijním oborům specializovaným na různé jazyky, z nichž jsou všechny vyučovány na Filozofických fakultách v rámci prezenčního studia.

Na Univerzitě Palackého v Olomouci, Univerzitě Karlově, Ostravské univerzitě, Masarykově univerzitě a Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích pak můžeme najít příbuzné studijní programy, které se zabývají překladem, mezikulturní komunikací nebo translatoologií.

Bakalářský obor *Angličtina se zaměřením na komunitní tlumočení a překlad* je však v současné době jediným akreditovaným vysokoškolským studijním programem přímo zaměřeným na komunitní tlumočení v České republice.

6 Legislativní rámec tlumočení a překladu

Dle článku 37 odstavce 4 Listiny základních práv a svobod České republiky má každý kdo prohlásí, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání, právo na tlumočníka. (Listina základních práv a svobod)

6.1 Zákon o znalcích a tlumočnících

Základní právní úprava povolání tlumočníka je uvedena v Zákoně č. 36/1967 Sb. o znalcích a tlumočnících, který byl k 1. 1. 2012 novelizován.

Tento zákon upravuje podmínky výkonu znalecké a tlumočnické činnosti, práva a povinnosti znalců a tlumočnicků, podmínky činnosti znaleckých ústavů, působnost ministerstva spravedlnosti a krajských soudů při výkonu státní správy znalecké a tlumočnické činnosti a odpovědnost za přestupky při výkonu znalecké a tlumočnické činnosti. Tlumočníky jmenuje pro jednotlivé jazyky ministr spravedlnosti nebo předseda krajského soudu v rozsahu, v němž je ministrem spravedlnosti k tomu pověřen. Tlumočnick je pak povinen složit slib do rukou toho, kdo jej jmenoval. Tímto slibem se zavazuje, že bude v rámci své činnosti přesně dodržovat právní předpisy, bude tlumočnickou činnost konat nestranně podle svého nejlepšího vědomí, bude plně využívat všech svých znalostí a zachová mlčenlivost o skutečnostech, o nichž se při výkonu činnosti dozvěděl.

V případě, že tlumočnick poruší pravidla, může být sankcionován nebo vyškrtnut ze seznamu. Tyto situace lze shrnout do několika bodů.

Tlumočnick se dopustil přestupku, jestliže:

- a) nevykonával svoji činnost řádně, ve stanovené lhůtě, daném jazyce a odvětví, pro které byl jmenován,
- b) neprováděl tlumočnickou činnost osobně, nepřizval k posouzení konzultanta či tuto okolnost neuvedl v posudku,

- c) porušil slib mlčenlivosti nebo o této povinnosti nepoučil další osoby, které se podílely na tlumočnické činnosti,
- d) provedl tlumočnický úkon ve věci, z níž byl jako tlumočnick vyloučen, či v rozporu s pravidly,
- e) odmítl bez vážných důvodů orgánu veřejné moci provést tlumočnický úkon,
- f) opakovaně nepodepsal nebo nepřipojil otisk pečeti na ověřovaný překlad,
- g) nevedl tlumočnický deník nebo ho nevedl řádně,
- h) nesprávně vyúčtoval odměnu za provedení tlumočnického úkonu,
- i) vykonával činnost tlumočnicka v době pozastavení práva vykonávat tuto činnost.

V případě, že se tlumočnick dopustí přestupku, je mu uložena pokuta ve výši 50 000 Kč, 100 000 Kč nebo až 200 000 Kč, případně je vyškrtnut ze seznamu znalců a tlumočnicků v závislosti na závažnosti přestupku.

6.2 Jednací jazyk a tlumočení jednání v rámci MVČR

Dle stránek Ministerstva vnitra České republiky se všechna jednání a řízení odehrávají v češtině, případně ve slovenštině. Pokud žadatel jazyk jednání neovládá, má právo na tlumočnicka zapsaného v seznamu tlumočnicků, kterého si obstará sám na vlastní náklady. Tuto osobu pak Ministerstvo vnitra ČR ustanoví tlumočnickem usnesením pro daný úkon v řízení. Písemností, které jsou vyhotoveny v cizím jazyce, pak musí účastník řízení předložit v originálním znění spolu s úředně ověřeným překladem do češtiny.

V případě, že by provedení úkonu tlumočnickem zapsaným do seznamu bylo spojeno s nepřiměřenými obtížemi či náklady, případně pro

daný jazyk není tlumočnick do systému zapsán či by pro něj nebylo možné úkon provést, je možné namísto toho připustit osobu, která není v seznamu zapsána. Ta musí mít potřebné odborné předpoklady pro daný úkon a vystavit souhlas s tlumočením. V případě splnění všech podmínek pak MV ČR tuto osobu ustanoví tlumočnickem usnesením, a to pro daný úkon v řízení. (Ministerstvo vnitra České republiky)

6.3 Dostupnost soudních překladatelů a tlumočnicků

Ministerstvo vnitra na svých stránkách nabízí odkaz na seznam dostupných soudních překladatelů a tlumočnicků. V rámci něj je možné dohledat buď tlumočnicky, nebo znalce. Třídít jejich služby pak lze podle jazyka, specializace a kraje.

Pokud vyhledáváme bez závislosti na dané specializaci ve všech krajích České republiky, zobrazí se nám u každého tlumočnicka jeho jméno spolu s titulem, místem bydliště a krajem.

Počet soudních tlumočnicků Ministerstva vnitra pro vybrané jazyky²

Němčina	1115
Angličtina	800
Ruština	555
Francouzština	226
Španělština	148
Ukrajínština	147
Vietnamština	132
Polština	115
Bulharština	47
Slovenština	44
Rumunština	41
Mongolština	21

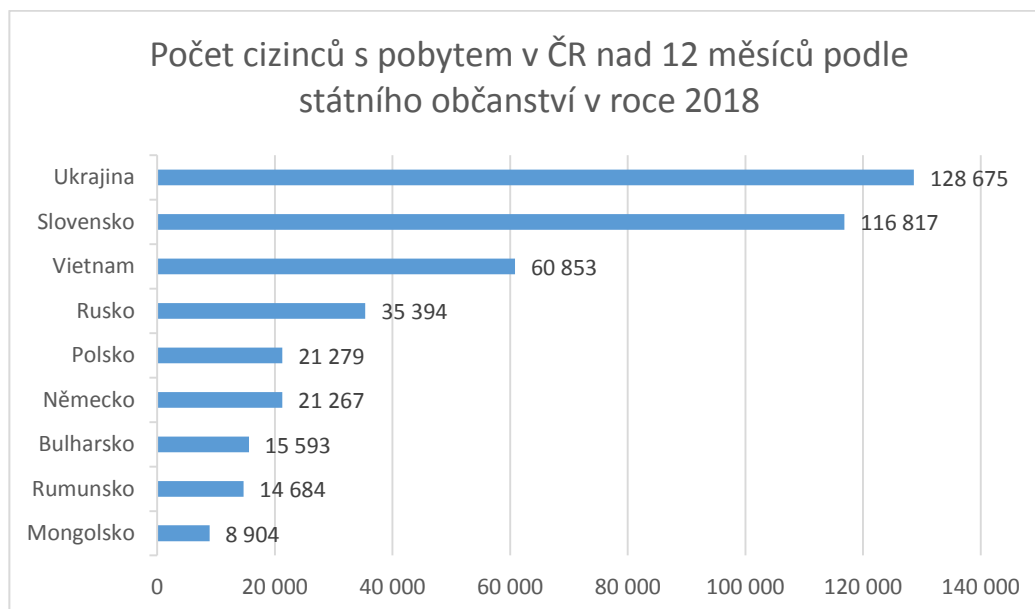
² Údaje platné ke 12. 8. 2019

Přestože je Německo co se týče počtu obyvatel pobývajících na území České republiky až na šestém místě, v jazykové kombinaci čeština-němčina najdeme bezkonkurenčně nejvyšší počet dostupných soudních tlumočnicků. Druhé největší zastoupení mají tlumočníci ruštiny, dále pak vidíme poměrně velké zastoupení tlumočnicků ukrajinštiny a polštiny. Přestože jsou Slováci druhou nejpočetnější skupinou cizinců žijících na území ČR, v databázi najdeme pouze 44 tlumočnicků slovenštiny. Vysvětlením může být velká podobnost českého a slovenského jazyka, díky které nemusí být služby tlumočnicka zapotřebí. Velmi nízké zastoupení pak mají tlumočníci bulharštiny, rumunštiny a především mongolštiny, kde jich najdeme pouze 21.

7 Současná situace v České republice a oslovené organizace působící v komunitní sféře

7.1 Cizinci na území České republiky

V současné době se Evropa potýká s migrační vlnou uprchlíků ze zemí Středního východu, jako jsou Sýrie, Afghánistán či Írán a zemí Subsaharské Afriky. Ti však většinou míří do zemí západní či severní Evropy, například Francie, Německa či Švédska. (World Migration Report 2018, str. 19) Česká republika zůstává cílovou zemí především pro cizince ze zemí východní Evropy.

Dle informací Českého statistického úřadu pobývalo k roku 2018³ v České republice po dobu delší než 12 měsíců 548 429 cizinců. Nejpočetnější skupinou jsou Ukrajinci, v těsném závěsu Slováci, dále pak mezi nejzastoupenější skupiny patří Vietnamci, Rusové, Poláci, Němci, Bulhaři, Rumuni a Mongolové.

V momentě, kdy cizinec přijde do České republiky a uchází se o občanství, či v případě, že už se občanem ČR stal, čelí spoustě překážek

³ Údaje platné k 31. 12. 2018

v začlenění se do majoritní společnosti. Přestože je ze strany státu vyvíjena snaha o pomoc s jejich integrací, v současné době není tlumočení pro migranty kromě podpory Center na podporu integrace cizinců (které funguje pod záštitou Ministerstva vnitra) státem organizováno či centralizováno. Situace v konkrétních organizacích se tak liší, a to jak v přístupu k tlumočení, zaměstnávání profesionálních tlumočnicků či školení sociálních pracovníků či jiných zaměstnanců, kteří se v roli tlumočnicka v rámci své profese ocitnou. Za účelem pilotního zmapování současné situace jsem oslovila tři organizace, které se pomocí cizincům zabývají – Centrum na podporu integrace cizinců, Člověk v tísni a InBáze.

7.2 Centrum na podporu integrace cizinců (CPIC)

7.2.1 Všeobecné informace

Centra na podporu integrace cizinců jsou projektem národního programu Azylového, migračního a integračního fondu (AMIF). Existuje celkově deset krajských center, a to v krajích Vysočina, Jihočeský kraj, Karlovarský kraj, Liberecký kraj, Moravskoslezský kraj, Olomoucký kraj, Pardubický kraj, Plzeňský kraj, Středočeský kraj a Zlínský kraj. První z nich vzniklo roku 2009, to poslední ve Středočeském kraji pak v roce 2018. Jejich cílem je zasadit se o dlouhodobou a koncepční podporu integrace cizinců do majoritní společnosti. Pomáhají příslušníkům zemí třetího světa, tedy zemí mimo Evropskou Unii, kteří oprávněně pobývají na území České republiky, případně mají povolení k dlouhodobému pobytu, povolení k trvalému pobytu, dlouhodobé vízum, povolení k přechodnému pobytu rodinného příslušníka občana EE, jsou v řízení o udělení některých z těchto statutů či je jim udělena mezinárodní ochrana.

Klientům poskytují služby sociálního či právního poradenství, tlumočnické služby, kurzy českého jazyka či sociokulturní kurzy. Pořádají různorodé vzdělávací, kulturní a společenské akce.

K dispozici je klientům v rámci centra i internetové pracoviště a knihovna.

7.2.2 Tlumočení v Centru na podporu integrace cizinců

7.2.2.1 Všeobecná organizace tlumočení

V rámci Centru na podporu integrace cizinců můžeme zaměstnance, kteří pracují s cizími jazyky, rozdělit do tří skupin: sociální pracovníci, komunitní tlumočníci a soudní tlumočníci.

První skupina, tedy sociální pracovníci, jsou lidé, kteří často ovládají cizí jazyk, ve kterém mohou v rámci své práce klientům poskytovat základní poradenství. Tlumočnické služby však v rámci své práce poskytovat nemohou. To mají na starosti buď komunitní, nebo soudní tlumočníci.

Soudní tlumočnický CPIC pro jednotlivé zakázky najímá externě, zatímco komunitní tlumočníci bývají interními zaměstnanci. Jejich náplň práce se také liší, jelikož komunitní tlumočnický funguje spíše ve výše uvedené roli kulturního mediátora, pomáhá svému klientovi překonat jazykovou bariéru v rámci integrace, pracovních či zdravotních záležitostí, zatímco služby soudního tlumočnického bývají vyžadovány v souvislosti s právními záležitostmi.

Centrum na podporu integrace cizinců funguje v rámci projektových bloků, jejichž délka se liší, jedná se však zpravidla o několikaletá období. Služeb tlumočnických pak CPIC využívá vždy v rámci daného časového období pro určitý projekt, následně pak s dalším projektem vypíše další výběrové řízení.

7.2.2.2 Tlumočené jazyky

Mezi jazyky, se kterými se v rámci CPIC setkávají nejčastěji, patří angličtina a jazyky východní Evropy, tedy převážně ruština, ukrajinština a mongolština.

7.2.2.3 Sociální pracovníci

Pro účely právního poradenství spolupracuje CPIC se soudními tlumočníky, služeb komunitních tlumočnicků pak využívá např. pro komunikaci v institucionálním prostředí, na úřadech, nebo při jiné interakci se systémem státní správy. Sociální pracovník může v těchto situacích pomoci danou službu dohledat, není však v jeho náplni práce zprostředkovat komunikaci a bilaterální tlumočení. Díky tomu také v těchto případech nevzniká problém prolínání rolí tlumočnicka a sociálního pracovníka, čili kulturního mediátora. Jak sociální pracovník, tak i tlumočnick má jasně stanovenou náplň práce a cíl, kterého chce dosáhnout. U sociálního pracovníka je tímto cílem co nejefektivněji klientovi pomoci při jednání, s přípravou na něj či poradit mu, jak dále postupovat. Jedná tedy čistě v zájmu svého klienta. Tlumočnick však vystupuje jako nestranný účastník komunikace, který se snaží co nejvěrněji přetlumočit danou myšlenku, i kdyby to mělo klientovi uškodit či postavit ho do znevýhodněné pozice.

7.2.2.4 Slib mlčenlivosti

Všichni tito zaměstnanci jsou vázáni slibem mlčenlivosti, který je explicitně zmíněn ve směrnicích organizace a ke kterému se zavazují spolu s podpisem smlouvy.

7.2.3 Spolupráce s Centrem na podporu integrace cizinců

Komunikace s Centrem na podporu integrace cizinců probíhala převážně skrze vedoucí olomouckého Centra na podporu integrace cizinců, pod záštitou vedení celé organizace prostřednictvím jejího ředitele. Většinu informací jsem získala na základě telefonické komunikace.

Hlavním výstupem jsou kromě zde uvedených informací také tři vedením schválené dotazníky, které blíže mapují rozdělení a fungování tlumočnických služeb v rámci CPIC a které uvádím v příloze. První z nich míří na samotné tlumočníky, druhý na sociální pracovníky, třetí pak na vedoucí jednotlivých Center po celé České republice. Tyto dotazníky budou sloužit k dalšímu výzkumu v rámci mé magisterské práce, kde bych se chtěla soustředit pouze na tlumočení a práci s cizími jazyky v jednotlivých Centrech na podporu integraci cizinců v rámci případové studie. Skrze tu bude možné navázat na dosavadní spolupráci se zástupci Center a kromě vedoucích organizace navázat kontakt i s tlumočníky, sociálními pracovníky či klienty organizace. Díky tomu bude možné dostat ucelený pohled na tlumočení v rámci této organizace nejen z pohledu jejího vedení, ale i z pohledu recipienta, tedy klienta centra, který jejich služeb využívá, či komunitního nebo soudního tlumočnicka.

Proces schvalování dotazníků vedením CPIC byl komplikovaný a poměrně zdlouhavý. V rámci primární komunikace se zástupci Centra jsme se společně rozhodli na základě stratifikace jejich tlumočnických služeb rozdělit původní všeobecný dotazník na dva, dle typu respondentů. První z nich byl zaměřený na sociální pracovníky, jejich kontakt s cizími jazyky, cizojazyčnými klienty, všeobecnou jazykovou výbavu a percepce práce s cizími jazyky v rámci jejich profese. Druhý směřoval na tlumočníky, jejich přístup k jednotlivým rolím (tlumočnick, soudní/komunitní tlumočnick, kulturní mediátor), druhům tlumočení, které v rámci své práce využívají (simultánní, konsekutivní, šušotáž, tlumočení po telefonu) a

konkrétní situace, ke kterým se volba tohoto druhu tlumočení váže. Dále se pak věnoval dosaženému vzdělání a zkušenostem tlumočnicků v dané oblasti.

Ve všech verzích dotazníků už od začátku figurovala v různých formách otázka tlumočnické etiky. Prvotně mířila na samotné zaměstnance, později byla pak na žádost vedení převedena pouze do dotazníku pro vedoucí.

Na základě žádosti vedení Center nakonec vznikl ještě třetí dotazník mířený na vedoucí jednotlivých Center, který byl nakonec tím nejrozsáhlejším. Kromě již zmíněné otázky slibu mlčenlivosti se zabíral financováním Center, organizací tlumočení v rámci společnosti, rozdělením pravomocí mezi sociálními pracovníky, komunitními a soudními tlumočníky, kvalifikačními požadavky na zaměstnance, kontakty na tlumočníky a databáze, ze kterých čerpají v rámci daného centra i spolupráce mezi nimi. Tvorby tohoto dotazníku a revize předešlých dvou se velkou měrou spoluúčastnila vedoucí olomouckého Centra.

Ani tato verze však vedení úplně nevyhovovala. Vedoucí navrhl nahradit dotazník pro vedoucí formou rozhovoru pouze s jedním zástupcem vedení center, to však nebylo v jejich časových možnostech, rozhodli jsme se proto prozatím spolupráci ukončit a pokračovat až na rozsáhlejším výzkumu zaměřeném pouze na jejich organizaci.

7.3 Člověk v tísní

7.3.1 Všeobecné informace

Člověk v tísní je všeobecně prospěšná společnost registrovaná v rámci všeobecně prospěšných společností pod městským soudem v Praze. Organizace funguje už od roku 1999, velká část její práce spočívá

v humanitární pomoci v zahraničí, jako jsou oblasti zasažené přírodními katastrofami, ve válečných krizích či v místech, kde lidé žijí v chudobě. Člověk v tísní nabízí jak nárazovou, tak i dlouhodobou pomoc. Zabývají se také tématy, jako je migrace, a v České republice se snaží o osvětu a vzdělání, zamezení xenofobie a předsudků ve společnosti v rámci vzdělávacích a informačních programů. Na území ČR pak poskytují pomoc lidem žijícím v sociálním vyloučení ve více než 50 městech a sedmi krajích. Nabízí lidem poradenství, pomáhají jim najít zaměstnání, bydlení, nově také poskytují dluhové poradenství.

7.3.2 Tlumočení v organizaci Člověk v tísní

7.3.2.1 Všeobecná organizace tlumočení

Na rozdíl od Centra na podporu integrace cizinců je Člověk v tísní organizací, jejíž klientela je převážně česká. Největší skupinu cizinců pak zastupují Slovinci. Valná většina slovenských klientů pak mluví plynně česky, případně je pro české pracovníky možné se s nimi dorozumět slovensky. Z tohoto důvodu není po tlumočení velká poptávka, organizace tedy nezaměstnává interní tlumočníky a nespolupracuje s nimi dlouhodobě ani externě. Do role tlumočnicka se pak v případě nutnosti dostává kdokoliv z účastníků komunikace, kdo alespoň na komunikativní úrovni ovládá daný jazyk.

7.3.2.2 Sociální pracovníci

Organizace Člověk v tísní se v některých případech setkává s klienty, kteří se dorozumí anglicky, přestože sami nejsou rodilými mluvčími anglického jazyka. V těchto případech s nimi pak většinou pracuje sociální pracovník, který ovládá anglický jazyk na komunikativní úrovni. Ani od něj však kvůli raritě těchto případů není jako vstupní

požadavek na pozici sociálního pracovníka vyžadována určitá úroveň cizího jazyka.

7.3.2.3 Tlumočené jazyky

Kromě angličtiny se v ojedinělých případech organizace setkává i s klienty, kteří mluví pouze svým rodným jazykem, což bývají jazyky východní Evropy, jako je rumunština nebo moldavština. V těchto případech nastává situace, kdy tlumočení zastane jeden z rodinných příslušníků. Konkrétním případem byla žena rumunského původu, pro kterou tlumočila její česky mluvící dcera či manžel, původem Čech. Protože manžel odjížděl často za prací do zahraničí, byla tato žena zcela odkázána na svou dceru. Ta sice ovládala zdrojový i cílový jazyk, byla tedy schopná poskytnout laické bilaterální tlumočení a zprostředkovat své matce komunikaci s danými orgány státní správy či samotnou organizací Člověk v tísni, neměla ovšem v oblasti translologie žádné vzdělání, hrozilo tedy vysoké riziko zkreslení informací či chyb.

7.3.2.4 Slib mlčenlivosti

Stejně jako u Center na podporu integrace cizinců, všichni zaměstnanci organizace Člověk v tísni jsou vázáni slibem mlčenlivosti.

7.3.3 Spolupráce s organizací Člověk v tísni

Informace o fungování organizace, tlumočení a práci s jazyky v rámci její struktury jsem získala díky osobnímu rozhovoru na pobočce organizace Člověk v tísni v Olomouci. Tlumočení či setkání s cizojazyčnými klienty v rámci organizace probíhají jen velmi zřídka, z tohoto důvodu nebyla vhodná forma strukturovaného dotazníku, stejně tak bylo nutné pozměnit otázky. Díky raritě těchto

případů však bylo možné vyslechnout si i konkrétní příklady a osobní zážitky sociálních pracovníků olomouckého centra. Co se týče zastoupení cizích jazyků, přestože je např. v pražské pobočce možné na cizojazyčné klienty narazit o něco častěji, všeobecná situace je velmi podobná ve všech pobočkách po celé České republice. Z tohoto důvodu se také prozatím organizace nechystá vytvářet síť tlumočnicků, se kterými by v případě potřeby spolupracovali, a hodlají i nadále v případě nutnosti tlumočení spoléhat na sociální pracovníky, známé či rodinné příslušníky samotných migrantů či jiných cizojazyčných klientů.

7.4 InBáze

7.4.1 Všeobecné informace

InBáze, z. s. je organizace, jejímž posláním je už od jejího založení roku 2005 pomáhat migrantům a jejich rodinám v životě v České republice. Vznikla na základě iniciativy aktivit různých dobrovolníků, kteří se původně shromáždili v rámci občanského sdružení Berkat. Snaží se vytvářet bezpečný a otevřený prostor k vzájemnému poznávání a porozumění mezi českými občany a lidmi jiných národností a kultur.

Prvním krokem bylo vytvoření společné sociální kuchyně v rámci komunitní místnosti pražského centra roku 2006. Od té doby poskytují sociálně-aktivizační služby pro rodiny migrantů s dětmi, právní a psychoterapeutické poradenství, odborné sociální poradenství pro migranty a asistenční služby na oddělení pobytu cizinců. Pořádají různé akce pro veřejnost, RefuFesty, oslavy, letní tábory, krátkodobé pobyty a multikulturní setkávání Kruhy. Provozují také sociální podnikání Ethnocatering nabízející rozmanitou škálu originálních jídel z různých zemí světa připravovanými ženami migrantkami, dále také výtvarný ateliér Mozaika, kde probíhají

pravidelné tvůrčí aktivity pro děti cizinců, jejich české kamarády a rodiče.

7.4.2 Tlumočení v organizaci InBáze

7.4.2.1 Všeobecná organizace tlumočení

V organizaci InBáze tlumočení zajišťují tzv. „interkulturní pracovníci“, případně dobrovolníci. Většinou se jedná o studenty Filozofické fakulty Karlovy Univerzity, a to buď z Ústavu translologie, či z důvodu jejich jazykové kombinace z Ústavu východoevropských studií. Všichni jsou interními zaměstnanci organizace InBáze.

Služeb profesionálních tlumočnicků, ať už interních či externích, využívají jen velmi výjimečně. V tomto momentě např. spolupracují s tlumočnickem arabštiny pro potřeby terapie klientky, či tlumočnickem tamilštiny za účelem spolupráce s rodinou jiného klienta. Dále také využívají tlumočnický jako lektory nebo v rámci nácviků modelových situací. Jak říká vedoucí sociálně právního oddělení:

„Jedná se o určitou skupinu tlumočnicků, kteří byli či stále jsou na naši organizaci navázáni v rámci přátelských vztahů či v rámci předchozích projektů. Tato „základna“ se zatím nijak významně nerozšiřuje.“

Tento systém v InBázi funguje už od roku 2011, kdy zaměstnali prvního sociokulturního mediátora pro arabsky mluvící klienty.

7.4.2.2 Tlumočené jazyky

V současnosti tým InBáze tvoří šest interkulturních pracovníků pro arabsky, mongolsky, vietnamsky, rusky, anglicky a francouzsky

mluvící klienty, kteří působí na třech pobočkách oddělení pobytu cizinců OAMP v Praze. Kromě těchto jazyků se setkávají ještě s rumunštinou, italštinou, portugalským a španělštinou. Nejčastěji však naráží na klienty, kteří hovoří rusky, anglicky či španělsky. Jazykovou kapacitu organizace ve velké míře určují klienti, kteří jejích služeb vyhledávají. V tuto chvíli je převážná část klientů tvořena ruskojazyčnou komunitou, jedná se o občany ze zemí bývalého Sovětského svazu (Rusko, Ukrajina, Kazachstán, Uzbekistán, Čechensko či Bělorusko). V rámci některých projektových aktivit pracují také s vietnamsky hovořícími klienty, zde se jedná především o děti a mládež.

7.4.2.3 Sociální pracovníci

Kromě interkulturních pracovníků musí alespoň jeden cizí jazyk ovládat i sociální pracovníci. Vstupním požadavkem je znalost angličtiny či ruštiny alespoň na úrovni B2, většina sociálních pracovníků InBáze však ovládá i další cizí jazyk (němčina, maďarština či slovenština), a to na různých úrovních.

7.4.2.4 Slib mlčenlivosti

Na všechny zaměstnance InBáze, ať už interní či externí, se vztahuje slib mlčenlivosti. Ten je explicitně zmíněn v jejich stanovách, a kromě údajů o klientech se vztahuje na všechny informace o interních záležitostech organizace.

7.4.3 Spolupráce s organizací InBáze

Spolupráce s organizací InBáze probíhala na základě telefonické komunikace a následné upřesnění a shrnutí daných informací emailem. Kromě veřejně dostupných informací na jejich webových stránkách jsem informace čerpala z odpovědí na krátký dotazník.

Respondenty byli vedoucí sociálně-právního oddělení a zástupkyně interkulturních pracovníků pražské pobočky. Dotazník i odpovědi obou respondentů jsou uvedeny v příloze.

7.5 Shrnutí situace v oslovených organizacích

Tyto tři oslovené organizace reprezentují různorodost přístupu a organizace tlumočení v rámci organizací zabývajících se integrací cizinců či pomocí migrantům na území České republiky.

První z nich, Centrum na podporu integrace cizinců, funguje přímo pod záštitou Ministerstva vnitra v rámci Správy uprchlických zařízení, zároveň se s potřebou tlumočení a cizími jazyky setkává nejčastěji, má proto nejjasněji a nejpřehledněji zorganizovanou strukturu svých tlumočnicků, jejich pole působení, vzdělávání a spolupráci s nimi.

Pravým opakem je organizace Člověk v tísni. S cizími jazyky se setkávají minimálně, proto nemají k dispozici interní či externí tlumočníky, se kterými by spolupracovali. V případě potřeby se pak volí ad hoc tlumočnick, a to nejčastěji z řad rodinných příslušníků či dokonce dětí, případně pak tlumočí sociální pracovník bez vzdělání v oblasti translologie. Ten se s největší pravděpodobností bude řídit Etickým kódem sociálního pracovníka, který se ovšem neshoduje s Etickým kodexem tlumočnicka či komunitního tlumočnicka.

Třetí oslovenou organizací je pak InBáze, kde mají tlumočení na starost interně zaměstnaní interkulturní pracovníci či dobrovolníci. Zde je situace na pomezí, jelikož někteří z nich adekvátní vzdělání mít mohou, není to však podmínkou při nástupu na pozici tlumočnicka.

Jazyky, se kterými se každá z oslovených organizací setkává, koreluje s údaji popsány v kapitole 6.1 Počet cizinců v ČR. Jedná se povětšinou o jazyky východní Evropy, tedy ruštinu, ukrajinštinu, rumunštinu či moldavštinu. Zároveň také můžeme vyzorovat užívání angličtiny jako lingua franca u klientů, pro které není jejich rodným jazykem.

Organizace InBáze je jediná ze tří oslovených, která funguje pouze v Praze, a nemá prozatím další pobočky, tak jako Člověk v tísni nebo Centrum na podporu integrace cizinců. To může také vysvětlovat větší zastoupení světových jazyků, jako je španělština či francouzština, se kterými se dle našich informací setkávají jako jediní ze tří oslovených organizací.

Sociální pracovníci Centra na podporu integrace cizinců a InBáze by měli ovládat angličtinu (či v případě InBáze ruštinu) alespoň na úrovni B2. Protože není komunikace s cizojazyčnými klienty v rámci běžné pracovní náplně sociálního pracovníka organizace Člověk v tísni častá, není na ně kladen ani vstupní požadavek minimální znalosti cizího jazyka.

Všechny organizace dodržují slib mlčenlivosti u tlumočnicků i dalších zaměstnanců, jako jsou sociální pracovníci či interkulturní pracovníci.

8 ZÁVĚR

Cílem této práce bylo zmapovat současnou situaci komunitního tlumočení a dostupnosti tlumočení pro cizince v České republice. Za tímto účelem jsme oslovili organizace Centrum na podporu integrace cizinců, Člověk v tísni a InBáze, které působí v sociální sféře. Získané informace jsme zasadili do teoretického rámce, kde se zabýváme školením tlumočnicků, etikou, rolí tlumočnicka a právním rámcem jeho práce a doplnili jej o aktuální informace o počtu a původu cizinců na území české republiky, dostupnosti tlumočnicků pro tyto jazyky a o možnostech vzdělání v daném oboru.

První oblastí, na kterou jsme se zaměřovali, je organizací tlumočení. Výsledky se výrazně lišily. Organizace CPIC jako jediná spolupracuje jak s komunitními, tak se soudními tlumočnickými. Tlumočníci jsou tedy profesionály ve své oblasti, kteří mají dostatečné vzdělání v oblasti translatologie a jasně danou náplň práce. V organizaci InBáze tlumočení zastávají takzvaní „interkulturní pracovníci“, kteří mohou pocházet z řad dobrovolníků nebo studentů. Přestože někteří z nich mohou mít dostatečné vzdělání, není to podmínkou, a čelí tedy riziku možnému zkreslení informací, přílišnému či nedostatečnému vstupu do konverzace v roli kulturního mediátora či problémy v rámci tlumočnické etiky. V organizaci Člověk v tísni se kvůli malé potřebě tlumočení do role tlumočnicka dostává buď sociální pracovník, nebo dokonce přítel či dítě samotného cizince.

Dále jsme se zabývali problematikou jazyků, se kterými se organizace v rámci své práce setkávají. U všech tří oslovených organizací se jednalo především o jazyky východní Evropy, tedy ukrajinštinu, ruštinu, rumunštinu či mongolštinu. Tyto jazyky také odpovídají našim údajům o počtu cizinců původem z těchto zemí, kteří na území České republiky pobývají. Zmíněna byla také vietnamština, ta se ale pojí především s prací s dětmi a mládeží v rámci jejich integrace do majoritní společnosti. Angličtina pak funguje jako lingua franca pro ty cizince, pro které není jejich rodným jazykem, ale jsou schopni se jí dorozumět. V pražské organizaci InBáze pak jako jediní zmínili klienty hovořící španělsky či francouzsky. Důvodem může být jejich umístění v hlavním městě, kde je všeobecně vyšší koncentrace cizinců, tedy i světových jazyků.

Co se týče otázky etiky, ve všech oslovených organizacích jsou zaměstnanci vázáni slibem mlčenlivosti. Ten je také uveden jak v etickém kodexu tlumočnicka, komunitního tlumočnicka, tak i sociálního pracovníka. Riziko však hrozí v prolínání rolí. Jak již bylo zmíněno, do role tlumočnicka se může dostat i sociální pracovník či přítel nebo dítě cizince. Nelze pak spoléhat na to, že se bude snažit odosobnit od situace či zůstat nestranný, naopak je pravděpodobné, že zaujme roli advokáta za účelem klientovi i v rámci tlumočení co nejvíce pomoci.

Poslední zkoumanou oblastí je organizace ze strany státu. Můžeme zde vidět snahy o záštitu programů, které se pomocí cizincům zabývají (jako jsou Centra na podporu integrace cizinců), podporu vysokoškolských programů tlumočnictví, organizaci soudního tlumočení (a vymezení práv a povinností tlumočnicka v rámci Zákona o znalcích a tlumočnících) či možnost rekvalifikačních kurzů, jako je kurz *Komunitní tlumočení ve styku s cizinci a menšinami* Ústavu translatologie Univerzity Karlovy. Všeobecná centralizace komunitního tlumočení však ze strany státu neexistuje.

Závěrem je, že komunitní tlumočení v České republice představuje odvětví, které je stále ve fázi vývoje. Kromě záštity státu existují organizace, které tlumočení v rámci svého působení užívají, jeho organizace se však v každé z nich výrazně liší.

9 PŘÍLOHY

Příloha 1: Dotazník pro vedoucí Centra na podporu integrace cizinců

1. Dle vašich stránek je Centrum pro integraci cizinců financováno Evropskou unií v rámci Azylového, migračního a integračního fondu. Máte ještě nějaký další zdroj financí?
2. Je při nástupu na pozici sociálního pracovníka vyžadována určitá úroveň cizího jazyka? Pokud ano, jaká?
3. Kdo je ve vaší organizaci primárně zodpovědný za tlumočení?
4. S jakými cizími jazyky či jazykovými kombinacemi se v rámci vašeho centra setkáváte?
5. Využíváte při své činnosti služeb tlumočnicků? Pokud ano, v jakých situacích tlumočnický využíváte nejčastěji?
6. Využíváte nějakou volně dostupnou databázi tlumočnicků?
7. Fungujete v projektových cyklech, jaký bývá obvyklý počet tlumočnicků spolupracujících s CPIC v rámci jednotlivých projektů?
8. Pracují tlumočníci externě, nebo jsou interními zaměstnanci?
9. Jaké máte na tlumočnický kvalifikační požadavky?
10. Poskytuje vaše organizace tlumočnické kurzy? Pokud ano, jaké?
11. Vztahuje se na vaše tlumočnický slib mlčenlivosti? Je explicitně zmíněn ve směrnících vaší organizace?
12. Sdílíte kontakty na osvědčené tlumočnický mezi jednotlivými CPIC zřizovanými SUZ MV?
13. Využívá Vaše organizace k tlumočení ještě nějaké další pracovníky? Pokud ano, jaký je jejich úkol?

Příloha 2: Dotazník pro tlumočnický Centra na podporu integrace cizinců

1. Pohlaví: Muž - Žena
2. Pro kterou pobočku Centra pro integraci cizinců pracujete?
3. Jakou pozici ve vaší organizaci zastáváte?
4. Jaká je vaše jazyková kombinace?
5. Kdo bývají vaši klienti?
6. Vysvětľujete někdy v rámci své práce kulturní rozdíly? Pokud ano, kdy?
7. Snažíte se vždy co nejvěrněji přetlumočit to, co váš klient řekl, i kdyby mu to mohlo uškodit nebo ho postavit do znevýhodněné pozice?
8. Které druhy tlumočení ve kterých konkrétních situacích v rámci své práce využíváte simultánní, konsekutivní tlumočení, šušotáž, tlumočení po telefonu či jiné?
9. Jak jste se k profesi tlumočnicka dostali?
10. Jak dlouho už tlumočíte, případně pro kolik klientů už jste zhruba za svou kariéru tlumočili?

Příloha 3: Dotazník pro sociální pracovníky Centra na podporu integrace cizinců

1. Pohlaví: Muž - Žena
2. Pro kterou pobočku Centra pro integraci cizinců pracujete?
3. Jakou pozici ve vaší organizaci zastáváte?
4. Jakými jazyky hovoříte?
5. Kdo bývají vaši klienti?
6. Poskytujete někdy svým klientům základní poradenství v cizím jazyce?
7. Máte pocit, že je v rámci vaší profese znalost cizího jazyka nezbytností?
8. Jakou jazykovou vybavenost považujete pro sociálního pracovníka za ideální/dostatečnou?

Příloha 4: Vyplněný dotazník InBázeč.1

OTÁZKA: Na vašich stránkách je možné najít informace v angličtině, ruštině, vietnamštině, francouzštině, španělštině, mongolštině a arabštině. Setkáváte se ještě s nějakými dalšími jazyky? Na které jazyky narážíte nejčastěji?

ODPOVĚĎ: Jazyková kapacita organizace ve velké míře určuje, jací klienti se na nás následně obrací. V tuto chvíli je převážná většina našich klientů tvořena ruskojazyčnou "komunitou", jedná se o občany ze zemí bývalého SSSR (Rusko, Ukrajina, Kazachstán, Uzbekistán, Čečensko, Bělorusko...). Mimo tuto "komunitu" InBázi navštěvují španělsky, arabsky a anglicky mluvící klienty. V rámci některých projektových aktivit pracujeme také s vietnamsky hovořícími klienty (převážně se jedná o děti a mládež).

OTÁZKA: Je při nástupu na pozici sociálního pracovníka vyžadována určitá úroveň cizího jazyka? Pokud ano, jaká?

ODPOVĚĎ: Ano, podmínkou je znalost anglického/ruského jazyka. Výhodou je pak znalost dalšího cizího jazyka. Pro doložení úrovně znalosti nepožadujeme zkoušku dle mezinárodního referenčního rámce (B1, B2 atd.) znalost je ověřována při pohovoru rozhovorem v daném jazyce. Běžně však hovoříme o úrovni srovnatelné s úrovní B2-C1. Většina pracovníků sociálních služeb hovoří primárně anglicky, řada z nich však ovládá i min. 1 další jazyk (např. němčina, maďarština, slovenština či ruština) na úrovni od A2 po C1.

OTÁZKA: Kdo je ve vaší organizaci primárně odpovědný za tlumočení?

ODPOVĚĎ: Tlumočení zajišťují tzv. "interkulturní pracovníci" případně dobrovolníci. Většinou se jedná o studenty FF UK (ÚTRL, Ústav východoevropských studií apod.).

OTÁZKA: Využíváte při své činnosti služby tlumočnicků? Pokud ano, v jakých situacích tlumočnický využíváte nejčastěji?

ODPOVĚĎ: Velmi výjimečně. V současné době využíváme služby tlumočnicka do arabského jazyka u jedné klientky, která dochází na terapii a dále tlumočnicka (a VŠ pedagoga) do tamilštiny u jedné rodiny. V rámci některých projektů pak využíváme tlumočnický jako lektory nebo v rámci nácviků modelových situací. Jedná se o určitou skupinu tlumočnicků, kteří byli či stále jsou na naší organizaci

navázání v rámci přátelských vztahů či v rámci předchozích projektů. Tato "základna" se zatím nijak významně nerozšiřuje.

OTÁZKA: Poskytuje vaše organizace tlumočnické kurzy? Pokud ano, jaké?

ODPOVĚĎ: Ano i ne. Klasické kurzy tlumočení neposkytujeme. V rámci projektů však realizujeme různé vzdělávací kurzy zaměřené na interkulturní práci či na práci s dětmi s odlišným mateřským jazykem a jejich rodinami. Tyto kurzy obsahují v různé míře i blok týkající se tlumočení.

OTÁZKA: Jsou tlumočníci interními zaměstnanci nebo s nimi spolupracujete externě? Využíváte nějakou volně dostupnou databázi tlumočnicků?

ODPOVĚĎ: Tlumočení v rámci interkulturní práce zajišťují interní zaměstnanci organizace. Ostatní pak buď v rámci dobrovolnické práce na fakturaci či v rámci DPP.

OTÁZKA: Vztahuje se na vaše zaměstnance (tlumočnické či sociální pracovníky) slib mlčenlivosti? Je explicitně zmíněn ve směrnicih vaší organizace?

ODPOVĚĎ: Ano. Na všechny zaměstnance i dobrovolníky organizace se vztahuje mlčenlivost, jak ve vztahu k údajům o klientech (primárně) tak i ve vztahu k interním záležitostem organizace (podobně jako např. "obchodní tajemství"). Povinnost zachovávat mlčenlivost je upravena jak v interní směrnici organizace, tak i v metodických materiálech, a dále ve standardech kvality sociálních služby (organizace je poskytovatelem registrovaných 2 sociálních služeb).

Příloha 5: Vyplněný dotazník InBáze č. 2

OTÁZKA: Na vašich stránkách je možné najít informace v angličtině, ruštině, vietnamštině, francouzštině, španělštině, mongolštině a arabštině. Setkáváte se ještě s nějakými dalšími jazyky? Na které jazyky narážíte nejčastěji?

ODPOVĚĎ: Ještě se setkávám s rumunštinou, italštinou, portugalštinou. Nejčastěji narazím na ruštinu, angličtinu, španělštinu

OTÁZKA: Je při nástupu na pozici sociálního pracovníka vyžadována určitá úroveň cizího jazyka? Pokud ano, jaká?

ODPOVĚĎ: Ano, B2

OTÁZKA: Kdo je ve vaší organizaci primárně odpovědný za tlumočení?

ODPOVĚĎ: Tým interkulturních pracovníků

OTÁZKA: Využíváte při své činnosti služeb tlumočnicků? Pokud ano, v jakých situacích tlumočnický využíváte nejčastěji?

ODPOVĚĎ: Většinou pracujeme s interkulturními pracovníky a komunitními tlumočnickými zaměstnanými v rámci organizací. Tlumočíme v rámci poradenství (sociální, právní, interkulturní), při doprovodech k lékaři, na úřadech, ve škole.

OTÁZKA: Poskytuje vaše organizace tlumočnické kurzy? Pokud ano, jaké?

ODPOVĚĎ: Občasně

OTÁZKA: Jsou tlumočníci interními zaměstnanci nebo s nimi spolupracujete externě? Využíváte nějakou volně dostupnou databázi tlumočnicků?

ODPOVĚĎ: většinou jsou interními zaměstnanci.

OTÁZKA: Vztahuje se na vaše zaměstnance (tlumočnický či sociální pracovníky) slib mlčenlivosti? Je explicitně zmíněn ve směrnících vaší organizace?

ODPOVĚĎ: Ano.

10 SUMMARY

This bachelor thesis deals with the topic of community interpreting and the accessibility of interpreting for foreigners in the Czech Republic. In order to acquire specific and up to date information, we assessed data from three organisations that work in the social sphere – Center for Support of Integration of Foreigners, People in Need and InBáze. Their approach towards the work with foreign languages and its organisation was very different.

Collected data was compared to the information from the theoretical framework of the thesis concentrated on interpreter training, ethics, the role of an interpreter and legal background of this profession. Last but not least, we added information on the number and origins of foreigners in the Czech Republic, accessibility of court interpreters for these languages and possibilities of training and education in the field of community interpreting.

Center for Support of Integration of Foreigners was the only organisation with a strictly set structure of interpreting. Except for social workers who can offer basic counselling in foreign languages, they cooperate with community interpreters, who are internal employees, and court interpreters who are employed externally. InBáze works with so called „intercultural workers“, who are among their other duties responsible for interpretation. In some cases they are students of translation or interpreting, nonetheless, many of them are volunteers without proper education in the field. The organisation People in Need does not come in contact with foreign clients as often as the other two, that is why they do not have any structure of interpreters in place. In situations when they come across a non-Czech client, anyone can appear in the position of an interpreter, whether it is a social worker or migrant’s family and friends. For that reason we added a chapter on different roles in which an interpreter can appear, and the code of ethics. These codes of ethics differ for all mentioned professions - interpreters, community interpreters and social workers.

Foreigners seeking help of organisations we cooperated with came mostly from the countries of Eastern Europe such as Ukraine, Moldova or Bulgaria. That correlates with the statistics of the number and origins of foreigners currently residing in the Czech Republic. All three organisations agreed that the languages

they work with most often are Russian, Ukrainian and other Eastern-European languages. In some cases they mentioned English as *lingua franca*, when their clients had a sufficient level of English, even though it was not their first language. InBáze was the only one whose clients also spoke Spanish or French, possibly because of its location in the capital with higher concentration of foreigners in general.

Community interpreters are not required to have a certain level of education. However, we provide a list of university programmes concentrated on interpreting currently accredited by the Ministry of education in the Czech Republic, mentioning there is a variety of related majors such as translatology, translation, philology or others at several Czech universities. Except for university education, there is also a possibility of undergoing a retraining course organized by the Charles University in Prague. The education of interpreters differed in all organisations, Center for Integration of Foreigners was the only one who required a specific level of education. All organisations except for People in Need required a B2 level of English (or Russian) from their social workers, who may offer basic counselling in foreign languages.

Due to the fact that there are no national standards for training community interpreters, the situation in all three organisations differs. Nonetheless, their clientele consists of foreigners from Eastern Europe, they offer basic counselling in foreign languages and employees in all three organisations are sworn to secrecy based on their code of ethics.

11 BIBLIOGRAFIE

- CORSELLIS, Ann. 2005. Training interpreters to work in the public services. *Training for the New Millenium*. TENNENT, Martha. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 153–73.
- ČEŇKOVÁ, Ivana. *Úvod do teorie tlumočení*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008.
- GENTILE, Adolfo, OZOLINS, Uldo, VASILAKAKOS, Mary. *Liaison Interpreting: A Handbook*. Carlton South, Vic.: Melbourne University Press, 1996.
- HALE, Sandra. *Community Interpreting*. New York: Palgrave Macmillan, 2007.
- HARRIS, Brian. 1997. Foreword: A Landmark in the Evolution of Interpreting. In: CARR, Silvana, ROBERTS, Roda, DUFOUR, Aideen, STEYN, Dini. *The Critical Link: Interpreters in the Community*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 1–3.
- HOLKUPOVÁ, Jiřina. Formování profese interkulturní pracovník/pracovnice: Zahraniční zkušenosti, praxe a vzdělávání v ČR. *Komunitní tlumočení*. Praha: InBáze, 2014, 207-210.
- MIKKELSON, Holly. 2013. Community Interpreting. In: MILLÁN, Carmen, BARTRINA, Francesca. *The Routledge Handbook of Translation Studies*. London: Routledge, s. 389-402.
- MIKKELSON, Holly. Relay Interpreting: A Solution for Languages of Limited Diffusion? *The Translator*. London: Routledge, 1999, 5(2), 361-380.
- NISKA, Helge. 2000. Community interpreter training: Past, present, future. *Interpreting in the 21st century: Challenges and opportunities*. GARZONE, Giuliana, VIEZZI, Maurizio. Philadelphia: John Benjamins, 133-144.
- ROY, Cynthia. 2002. The Problem with Definitions, Descriptions, and the Role Metaphors of Interpreters. *The Interpreting Studies Reader*. PÖHACKER, Franz, SCHLESINGER, Meier. London and New York: Routledge, 345–53.

Internetové zdroje:

Centra na podporu integrace cizinců. Správa uprchlických zařízení MV. [online].

10. 8. 2019 [cit. 2019-08-10]. Dostupné z: <http://www.integracnicentra.cz>

Cizinci s pobytem nad 12 měsíců podle státního občanství v letech 2008 -

2018 [online]. Ředitelství služby cizinecké policie. Český statistický úřad,

31. 12. 2018, [cit. 2019-08-12]. Dostupné z:

https://www.czso.cz/documents/11292/27320905/c01R07_2018.pdf/bf2f0b33-e726-449a-805b-688e9769495f?version=1.0

Člověk v tísní. Pomáhejte s námi. [online]. 10. 8. 2019 [cit. 2019-08-10]. Dostupné

z: <https://www.clovekvtsni.cz/>

Etický kodex komunitního tlumočnicka[online]. In: META, z. s. [cit. 2019-08-11].

Dostupné z: [https://www.meta-](https://www.meta-ops.cz/sites/default/files/eticky_kodex_kt_1.pdf)

[ops.cz/sites/default/files/eticky_kodex_kt_1.pdf](https://www.meta-ops.cz/sites/default/files/eticky_kodex_kt_1.pdf)

Etický kodex sociálního pracovníka České republiky [online]. In: Asociace

poskytovatelů sociálních služeb České republiky. [cit. 2019-08-11].

Dostupné

z: http://www.apsscr.cz/ckfinder/userfiles/files/Etick%C3%BD%20kodex_Profesni%C3%AD%20svaz_verII.pdf

Etický kodex tlumočnicka a překladatele [online]. In: Jednota tlumočnicků a

překladatelů. 18. 6. 2015 [cit. 2019-08-11]. Dostupné z:

<https://www.jtpunion.org/O-JTP/O-Jednote-tlumocniku-a%C2%A0prekladatelu/STANOVY-JEDNOTY-TLUMOCNIKU-A-PREKLADATELU.aspx>

Evidence znalců a tlumočnicků [online]. In: Ministerstvo spravedlnosti České

republiky. [cit. 2019-08-12]. Dostupné

z: <http://datalot.justice.cz/justice/repznatl.nsf/%%SearchForm?OpenForm&Seq=1# RefreshKW select 5>

INBAZE. InBáze, z.s.[online]. 10. 8. 2019 [cit. 2019-08-10]. Dostupné z:

<http://www.inbaze.cz/>

Jednací jazyk a tlumočení [online]. In: Ministerstvo spravedlnosti České republiky. [cit. 2019-08-12]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/jednaci-jazyk-a-tlumoceni.aspx>

Listina základních práv a svobod [online]. In: Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky. [cit. 2019-08-12]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

Meta ops. Společnost pro příležitost mladých migrantů [online]. 10. 8. 2019 [cit. 2019-08-10]. Dostupné z: <https://www.meta-ops.cz/kdo-jsme>

Registr vysokých škol a uskutečňovaných studijních programů [online]. In: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [cit. 2019-08-12]. Dostupné z: <https://regvssp.msmt.cz/registrvssp/csplist.aspx>

Rekvalifikační kurz pro odbornou veřejnost – Komunitní tlumočení ve styku s cizinci a menšinami [online]. In: Lingua, FF CUNI. [cit. 2019-08-12]. Dostupné z: <http://www.lingua.ff.cuni.cz/rekvalifikacni-kurz-pro-odbornou-verejnost-komunitni-tlumoceni-ve-styku-s-cizinci-mensinami>

World Migration Report 2018 [online]. In: International Organization for Migration. [cit. 2019-08-12]. Dostupné z: https://www.iom.int/sites/default/files/country/docs/china/r5_world_migration_report_2018_en.pdf

Zákon o sociálních službách. Zákon č. 108/2006 Sb. v účinném znění ke dni 1. 7. 2019.

Zákon o znalcích a tlumočnících. Zákon č. 36/1967 Sb. v účinném znění ke dni 1. 7. 1967.

12 ANOTACE

Autor: Hana Furmánková

Název česky: Tlumočení na podporu integrace cizinců

Název anglicky: Interpreting for the integration of foreigners

Vedoucí práce: PhDr. Veronika Sejkorová, Ph.D.

Studijní obor: Angličtina se zaměřením na komunitní tlumočení a překlad

Počet stran: 62

Počet znaků: 62 154

Počet příloh: 5

Olomouc 2019

Abstract: This thesis deals with the topic of community interpreting and the accessibility of interpreting for foreigners in the Czech Republic. It maps current situation in three organisations – Center for Support of Integration of Foreigners, People in Need and InBáze. It sets up a theoretical framework concentrated on interpreter training, ethics, the role of an interpreter and legal background to this profession, adding up to date information on the number and origins of foreigners in the Czech Republic, accessibility of interpreters for these languages and possibilities of training and education in the field of community interpreting.

Key words: Community interpreting, ethical code, cultural mediator

Anotace v ČJ: Tato práce pojednává o komunitním tlumočení a dostupnosti tlumočení pro cizince v České republice. Mapuje konkrétní situaci ve třech oslovených organizacích - Centrum na podporu integrace cizinců, Člověk v tísni a InBáze. Tyto informace zasazuje do teoretického rámce, kde se zabývá školením tlumočnicků, etikou, rolí tlumočnicka a právním rámcem jeho práce. Zjištění jsou doplněna o aktuální informace o počtu a původu cizinců na území České republiky, dostupnosti tlumočnicků pro tyto jazyky a o možnostech vzdělání v daném oboru.

Klíčová slova v ČJ: Komunitní tlumočení, etický kodex, kulturní mediátor